

Wykład:

EKONOMIA

Ekonomia

Ekonomia - nauka badająca, jak ludzie radzą sobie z rzadkością, czyli sytuacją w której niegraniczone potrzeby zestawiamy z ograniczonymi zasobami.

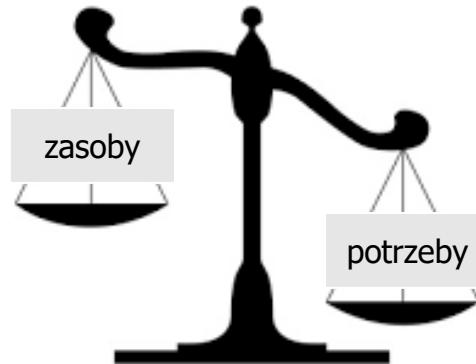

Rzadkość

Rzadkość jest podstawowym faktem życia gospodarczego: dostępne zasoby (czynniki produkcji) są ograniczone, natomiast potrzeby ludzkie są nieograniczone.

Zasoby

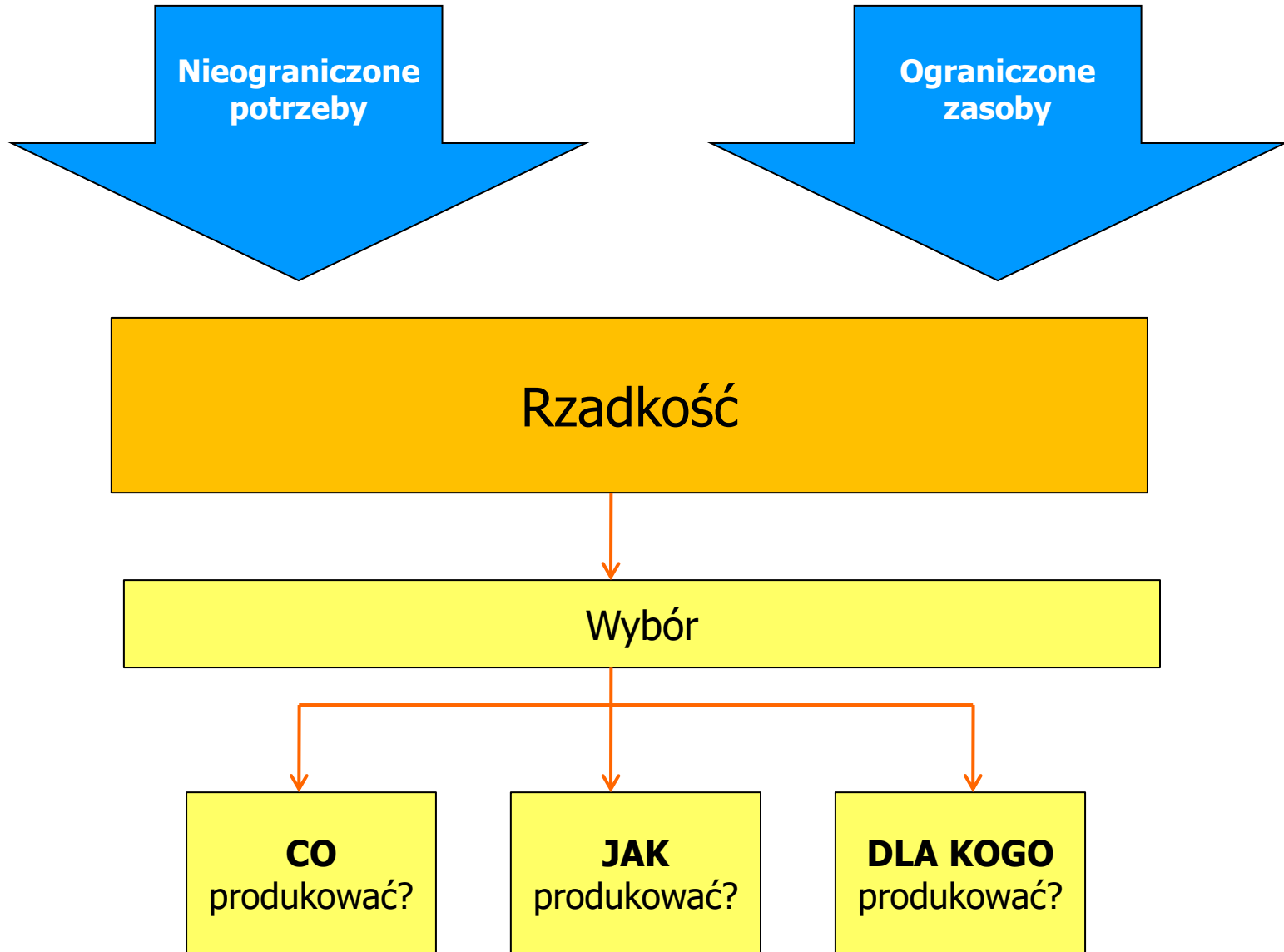
Ziemia
Praca
Kapitał
Czas

Potrzeby

Jedzenie
Ubranie
Schronienie
Bezpieczeństwo
Transport
Podróże
Zabawa
Dzieci
Edukacja
Wyróżnienie
Prestiż

Rzadkość a wybory ekonomiczne

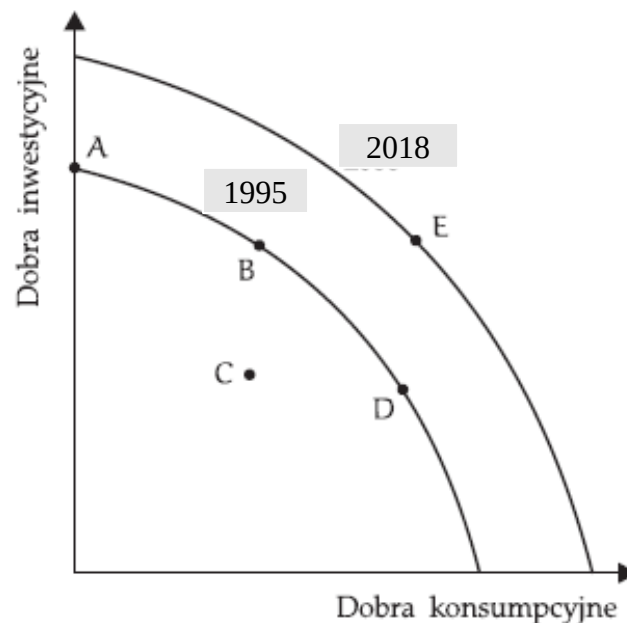

Rzadkość, koszt alternatywny i granica możliwości produkcyjnych

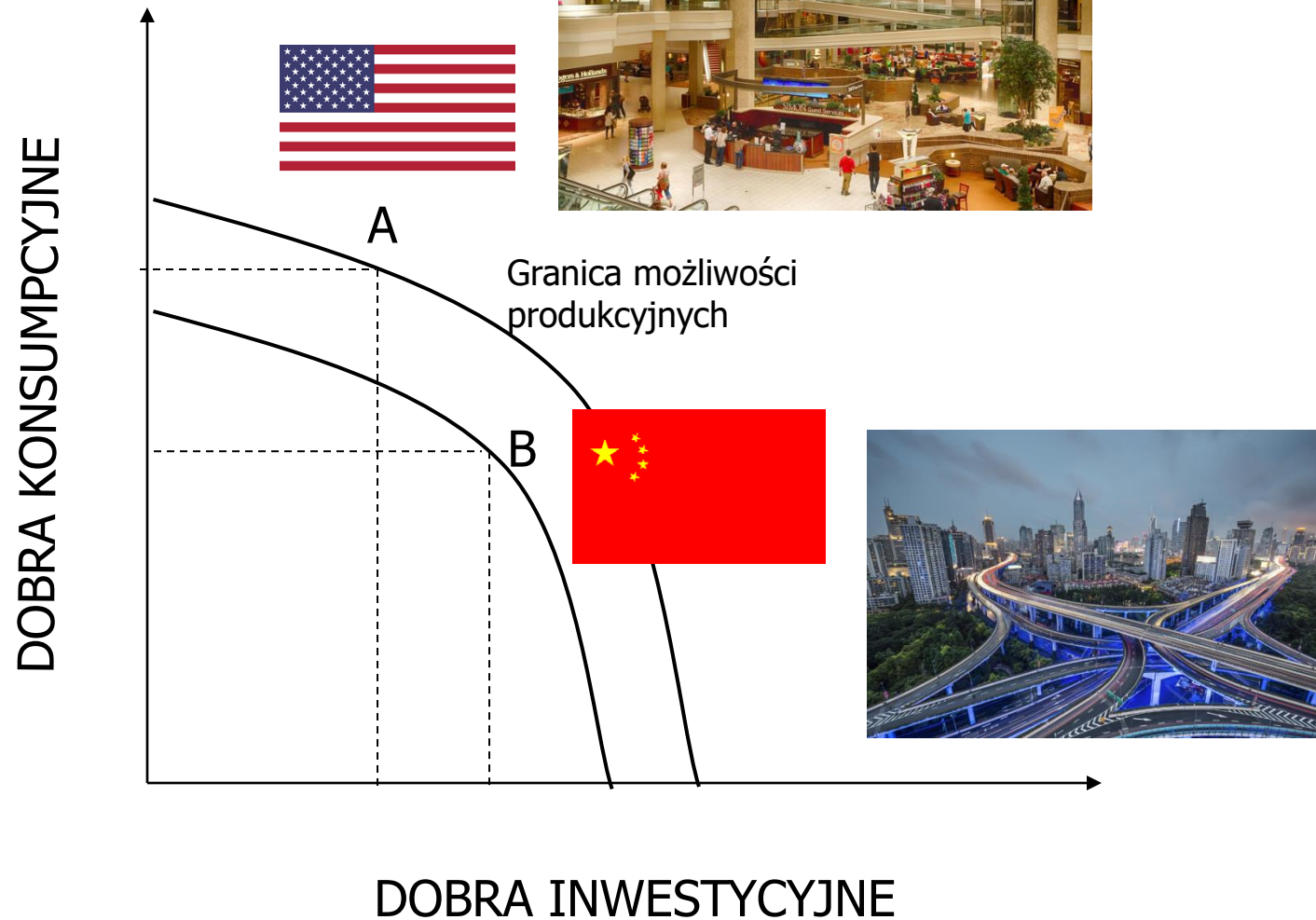
Rzadkość wymusza dokonywanie wyboru. Czynniki produkcji wykorzystywane przy produkcji jednego dobra nie mogą być jednocześnie wykorzystane przy produkcji innych dóbr. Oznacza to, że produkując jakieś dobra, jednocześnie rezygnujemy z wytwarzania innych dóbr.

Koszt alternatywny (*opportunity cost*) reprezentuje wartość najcenniejszej niewykorzystanej alternatywy.

Graficzną ilustracją kosztu alternatywnego jest **krzywa (granica) możliwości produkcyjnych**. Pokazuje ona alternatywne kombinacje dóbr i usług finalnych, które mogą być wytworzone w danym okresie, przy wykorzystaniu dostępnych zasobów i technologii.

Dobra konsumpcyjne vs. dobra inwestycyjne

Stopa inwestycji w krajach OECD oraz w krajach BRICS

Kraj	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Australia	27,1	36,5	37,6	37,7	38,0	28,1	20,7	21,8	23,4	22,7	21,8	
Austria	27,4	27,7	27,8	29,1	27,9	27,6	27,1	28,3	28,4	27,2	26,7	25,5
Kanada	22,7	23,7	24,0	24,1	22,0	23,5	24,2	24,9	25,0	24,6	23,8	22,9
Dania	22,2	24,3	25,3	24,0	19,1	18,1	19,1	19,5	19,7	20,0	19,8	20,1
Francja	22,4	23,2	24,1	24,1	21,3	21,9	23,2	22,6	22,3	22,4	22,2	22,8
Niemcy	18,8	19,8	20,7	20,9	18,1	19,6	21,1	19,3	19,5	19,8	19,2	19,1
Grecja	22,1	26,2	27,1	24,5	18,3	17,0	15,1	12,8	11,6	11,8	9,8	10,5
Irlandia	30,3	31,9	29,2	24,6	20,3	17,3	17,6	19,9	18,6	22,0	21,7	30,0
Włochy	21,1	21,9	22,2	21,8	19,4	20,5	20,5	17,9	17,0	17,0	17,3	17,0
Japonia	24,7	24,7	24,5	24,5	21,3	21,3	22,1	22,7	23,2	23,9	23,9	
Korea Płd.	32,2	32,7	32,6	33,0	28,5	32,0	33,0	31,0	29,1	29,3	28,9	29,2
Holandia	20,9	21,5	22,3	22,4	20,9	20,4	20,5	19,2	18,2	18,5	19,3	19,7
Norwegia	22,6	24,2	27,3	26,0	24,8	25,4	25,8	26,5	27,9	28,1	28,2	29,1
Polska	19,9	21,7	25,2	24,7	20,6	21,3	22,4	21,0	19,0	20,4	20,5	19,6
Hiszpania	30,0	31,3	31,3	29,6	24,6	23,5	21,9	20,0	18,7	19,4	20,1	20,4
Szwecja	22,0	23,0	24,6	24,5	20,9	22,9	23,8	22,6	22,5	23,3	24,2	24,8
Szwajcaria	24,0	25,0	24,1	25,4	26,4	24,1	26,9	24,3	22,6	23,1	23,0	
Wielka Bryt.	17,7	18,0	18,5	17,3	14,7	16,0	15,9	16,1	16,7	17,4	17,2	17,0
USA	23,2	23,3	22,4	20,8	17,5	18,4	18,5	19,4	19,8	20,0	20,3	
Brazylia	17,2	17,8	19,8	21,6	18,8	21,8	21,8	21,4	21,7	20,5	17,6	15,4
Rosja	20,1	21,2	24,2	25,5	18,9	22,6	23,1	22,9	21,1	22,2	22,4	23,4
Indie	38,6	39,7	42,5	38,2	40,7	40,7	39,6	38,3	34,0	34,6	32,9	30,4
Chiny	41,4	40,9	41,5	43,3	46,4	47,6	47,7	47,2	47,4	47,0	45,4	

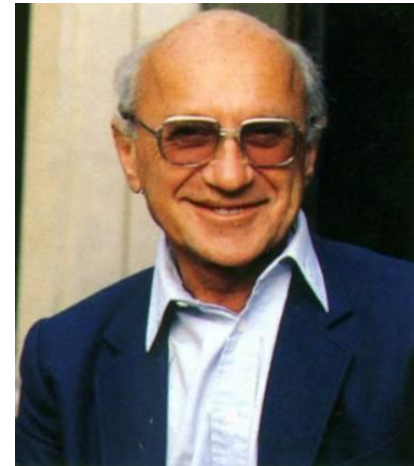
Źródło: World Bank, 2017.

Ekonomia pozytywna

Ekonomia pozytywna - zajmuje się światem gospodarczym takim, jakim on jest. Pozwala na możliwie bezstronne uogólnianie procesów i mechanizmów gospodarczych. Tworzy fundament, na którym budowane są różne szkoły myślenia normatywnego.

„Inflation is always and everywhere a monetary phenomenon in the sense that it is and can be produced by a more rapid increase in the quantity of money than in output”.

(Friedman, 1970)

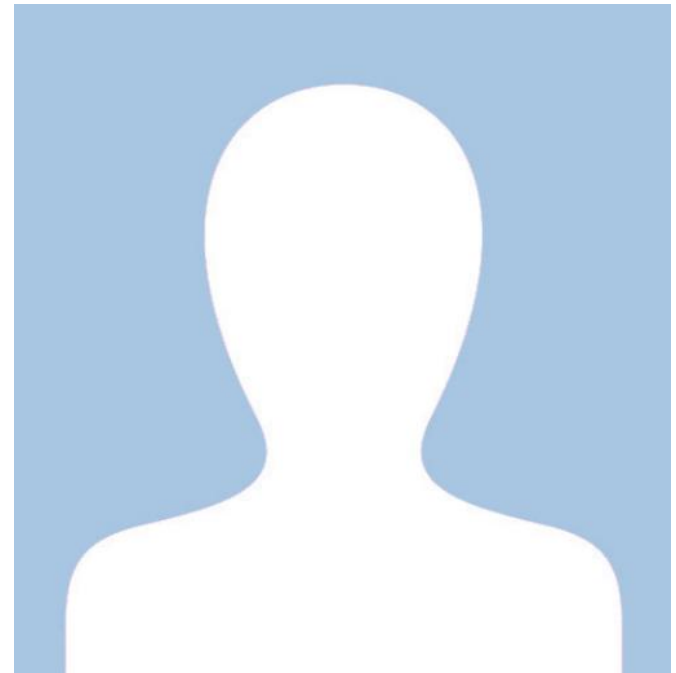

Ekonomia normatywna

Ekonomia normatywna - zajmuje się światem gospodarczym takim, jaki powinien być. Posługuje się sądami wartościującymi: jakie powinny być kierunki polityki gospodarczej, podaż pieniądza, stopa bezrobocia, stopa inflacji itp.

W oficjalnych opracowaniach utrzymuje się (zupełnie jak za Stalina!), że miliony kobiet, pracując u boku mężczyzn, zwiększają wysiłek produkcyjny i przyczyniają się do wzrostu dochodu narodowego. Nie zgadzam się z tym zasadniczo.

Polityk X

Makroekonomia vs. mikroekonomia

Makroekonomia - zajmuje się współzależnościami pomiędzy wielkimi agregatami, takimi jak: produkt krajowy brutto, dochód narodowy, konsumpcja, inwestycje, oszczędności, zasoby kapitału, wielkość zatrudnienia, poziom cen, podaż pieniądza, budżet państwa, bilans płatniczy itp.

Mikroekonomia - zajmuje się badaniem zachowań indywidualnych uczestników gospodarki rynkowej oraz analizą rynków poszczególnych dóbr i usług.

Makroekonomia vs. mikroekonomia

Makroekonomia

Studia nad całą gospodarką

Typowe analizy

Wzrost gospodarczy
Wahania koniunktury
Handel międzynarodowy

Zakres zainteresowań

Zatrudnienie i bezrobocie
Konsumpcja i oszczędności
Inwestycje
Pieniądz i banki
Wydatki rządowe i podatki
Inflacja

Mikroekonomia

Studia nad indywidualnymi konsumentami, producentami oraz rynkami i cenami

Typowe analizy

Rynki dóbr konsumpcyjnych
Rynki dóbr inwestycyjnych

Zakres zainteresowań

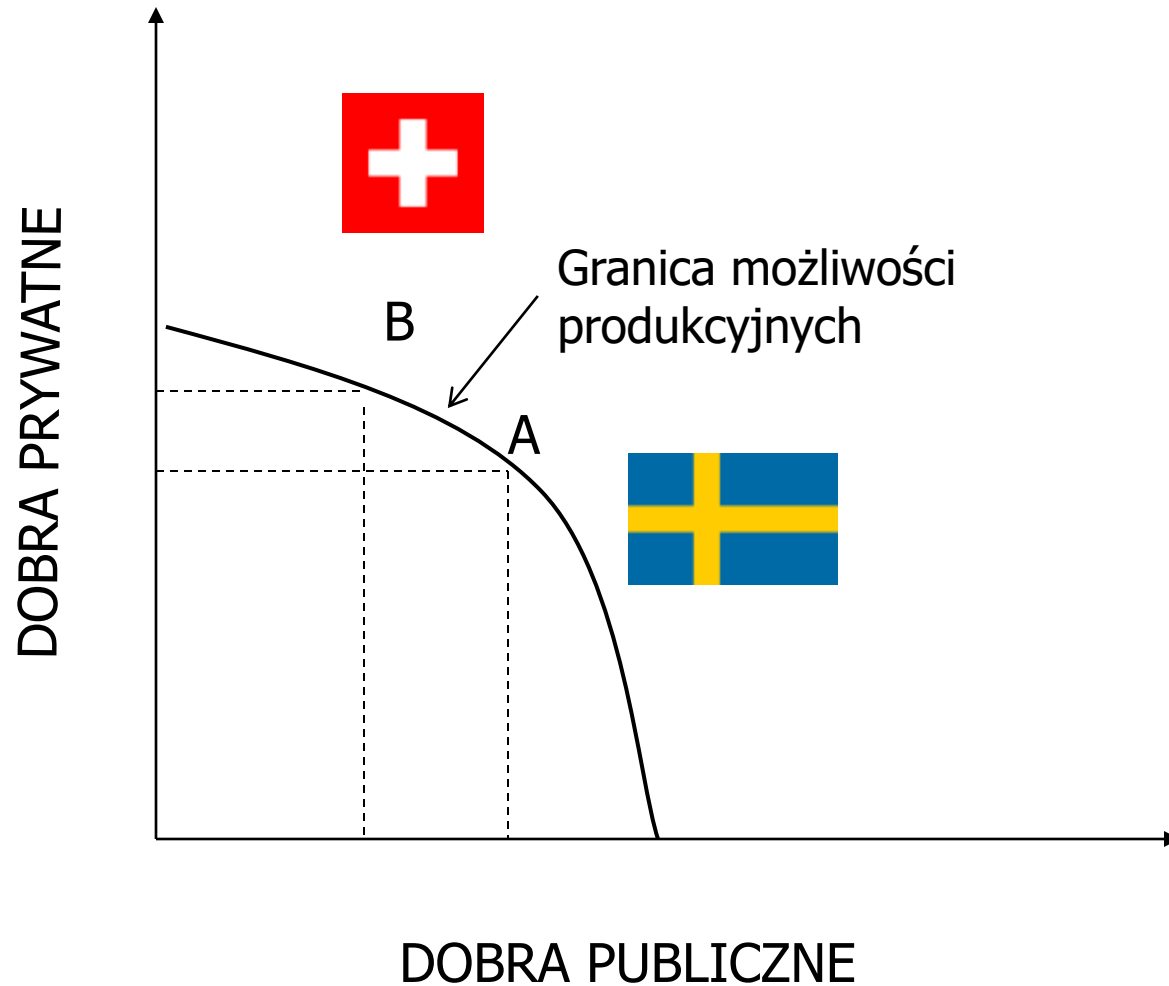
Ceny produktów i usług
Zyski, koszty
Regulacje
Zachowania konsumentów
Zachowania producentów
Konkurencja

Dobra prywatne a dobra publiczne

Dobra prywatne - korzystają z nich pojedynczy ludzie lub firmy; osoby, które nie posiadają wystarczających dochodów mogą być wykluczone z korzystania z dóbr prywatnych; ceny dóbr prywatnych wyznacza najczęściej rynek.

Dobra publiczne - korzystają z nich najczęściej duże grupy ludzi, nie można nikogo wykluczyć z korzystania z tych dóbr, korzystanie z tych dóbr przez kolejne osoby nie powoduje wzrostu kosztów (koszty krańcowe zbliżone do zera).

Dobra publiczne vs. dobra prywatne

Ekonomiczne myślenie

/economic way of thinking/

W warunkach rzadkości dóbr i zasobów warto pamiętać o tym, że:

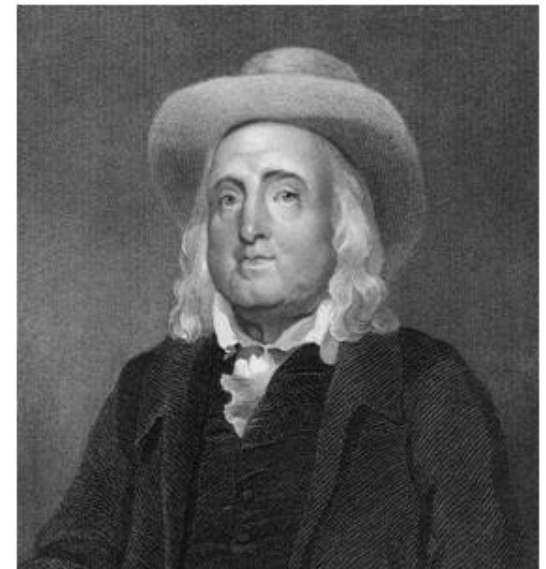
- wszystko kosztuje („*nie ma darmowych obiadów*”);
- prawie zawsze istnieją alternatywne możliwości wykorzystania ograniczonych zasobów;
- należy szukać najlepszych rozwiązań (np. maksymalizujących korzyści / użyteczność lub minimalizujących koszty / straty);
- jakość naszych decyzji zależy od wiedzy oraz od informacji, jakie zgromadzimy.

Homo oeconomicus

Pogoń za własnym interesem, jako cecha charakterystyczna dla każdego człowieka, jako jedyna motywacja ludzkiego działania.

„Natura poddała człowieka władzy dwóch przemożnych panów: **przykrości i przyjemności**. Oni to zarówno wskazują nam, co powinniśmy robić, jak i decydują o tym, co robimy”.

Jeremy Bentham (1748-1832)

Model racjonalnych zachowań przestępczych G. Beckera

Gary Becker:

*Crime and Punishment:
An Economic Approach*

„Journal of Political
Economy”, 76/1968

Jednostki podejmują racjonalne decyzje.

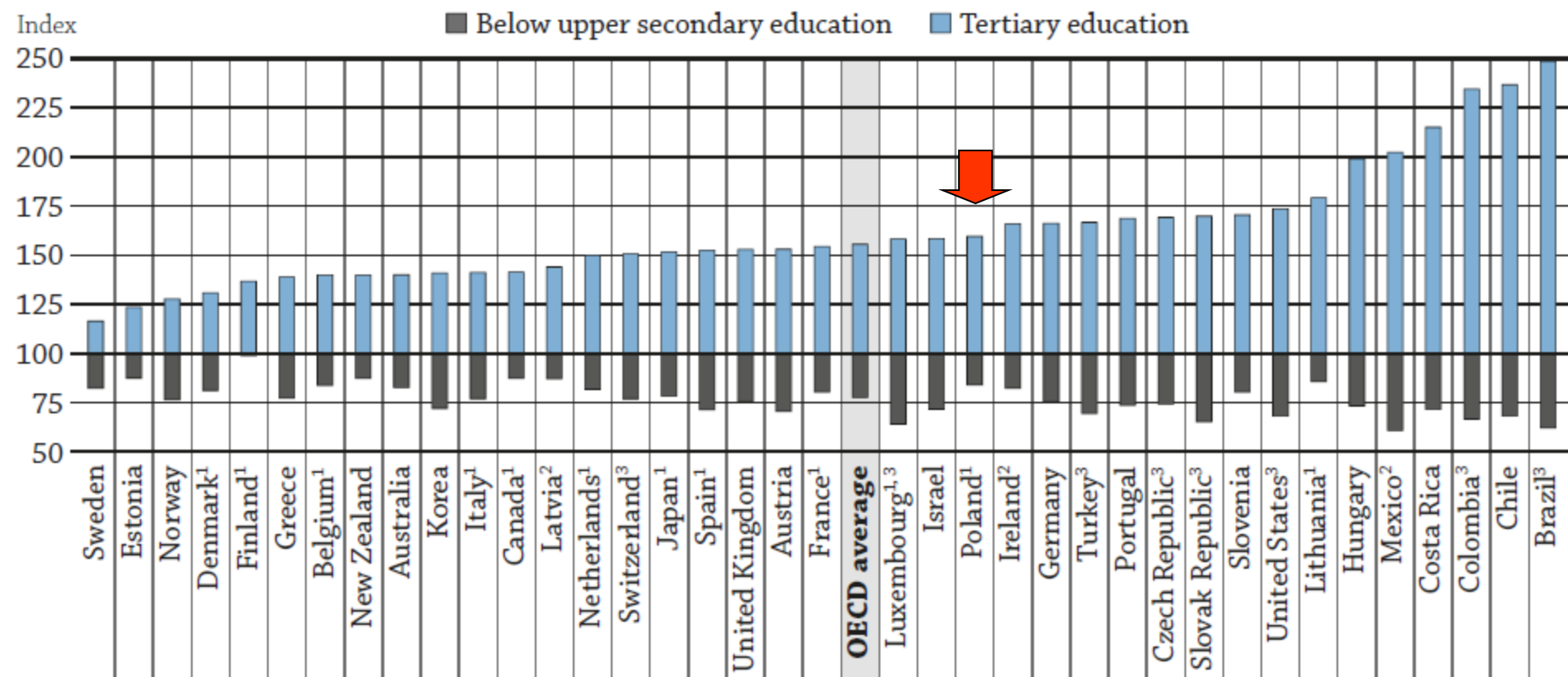
Jako racjonalni decydenci, potencjalni przestępcy opierają swoją decyzję, czy popełnić przestępstwo, na subiektywnej ocenie oczekiwanych kosztów i korzyści.

Racjonalność

Być racjonalnym, znaczy tyle, co **maksymalizować swoją użyteczność** przy określonym i ograniczonym dostępie do dóbr (czy zasobów).

Relacje dochodów z pracy wśród osób z różnym poziomem wykształcenia, 2015

upper secondary education = 100

Poziom wykształcenia a wynagrodzenia, 2017

wynagrodzenie osób z wykształceniem średnim = 100

Kraj	Wykształcenie		
	mniej niż średnie	wyższe licencjat	wyższe mgr lub dr
Dania	79	110	163
Francja	79	147	210
Hiszpania	76	152	185
Irlandia	103	181	200
Australia	87	135	152
Kanada	86	153	190
Niemcy	74	163	183
Szwajcaria	78	139	167
Szwecja	79	112	147
USA	69	164	231
Wielka Brytania	79	142	165
Polska	83	139	161

Poziom wykształcenia a stopa zatrudnienia, 2018

- osoby w wieku 25-64 lata

Kraj	Wykształcenie		
	mniej niż średnie	średnie	wyższe
Dania	65	83	88
Francja	53	74	85
Hiszpania	57	71	82
Irlandia	52	71	85
Włochy	53	71	81
Kanada	56	72	83
Niemcy	61	81	89
Szwajcaria	69	82	89
Szwecja	67	87	90
USA	57	70	82
Wielka Brytania	66	83	86
Polska	43	70	89

Poziom wykształcenia a stopa bezrobocia, 2018

- osoby w wieku 25-64 lata

Kraj	Wykształcenie		
	mniej niż średnie	średnie	wyższe
Dania	6	3	4
Francja	14	8	5
Hiszpania	21	14	8
Irlandia	8	5	4
Włochy	13	8	6
Kanada	9	6	4
Niemcy	9	3	2
Szwajcaria	8	4	4
Szwecja	15	3	3
USA	7	5	2
Wielka Brytania	5	3	2
Polska	9	4	2

Wskaźniki aktywności zawodowej, zatrudnienia i bezrobocia wg poziomu wykształcenia, I kw. 2019

WYSZCZEGÓLNIENIE	Ogółem Total	Aktywni zawodowo Economically active population					Bierni zawo- dowo Econo- mically inactive persons	Współ- czynnik aktyw- ności zawo- dowej Activity rate	Wskaź- nik zatrud- nienia Employ- ment rate	Stopa bezro- bocia Unem- ploy- ment rate
		razem total	pracujący employed persons			bezro- botni unem- ployed persons				
			razem total	w wymiarze czasu pracy working						
				pełnym full- -time	nie- pełnym part- -time					
w tysiącach in thousands								w % in %		
OGÓŁEM	30305	16940	16274	15097	1177	666	13365	55,9	53,7	3,9
wyższe	7496	6032	5882	5516	367	149	1465	80,5	78,5	2,5
policealne	853	516	491	448	43	25	337	60,5	57,6	4,8
średnie zawodowe	6345	3945	3823	3586	236	122	2400	62,2	60,3	3,1
średnie ogóln- kształcące	3017	1576	1484	1342	142	92	1442	52,2	49,2	5,8
zasadnicze zawodo- we	7360	4026	3833	3572	261	192	3334	54,7	52,1	4,8
gimnazjalne, pod- stawowe i nie- pełne podstawo- we	5233	846	761	633	128	85	4387	16,2	14,5	10,0

Przedsiębiorca racjonalny

- jest w pełni racjonalny
- korzysta z wszelkich dostępnych informacji
- analizuje wszystkie opcje decyzyjne i liczy prawdopodobieństwo zdarzeń
- maksymalizuje użyteczność / zyski
- nie ulega emocjom
- traktuje pieniądź w identyczny sposób (niezależnie od źródła jego pochodzenia oraz przeznaczenia)
- nie popełnia błędów

Przedsiębiorca - model behawioralny

- jest w ograniczonym stopniu racjonalny
- działa na bazie niekompletnych informacji
- stosuje heurystyki (uproszczone metody wnioskowania)
- szuka zysków, ale też stara się urzeczywistnić swoje marzenia
- ulega emocjom
- pieniądze traktuje w różny sposób - stosuje mentalne księgowanie
- popełnia błędy i nie zawsze się na nich uczy

Herbert A. Simon

*"for his pioneering
research into the
decision-making process
within economic
organizations"*

Nagroda Nobla 1978

Ograniczona racjonalność zachowań

Wydolność ludzkiego umysłu jest zbyt mała w stosunku do napotykanym problemów, aby mogły być rozwiązane w sposób obiektywny i racjonalny.

Ludzie, napotykając na różnego rodzaju ograniczenia czasowe i technologiczne, nie są w stanie uzyskać dostępu do wszystkich informacji istotnych dla danego problemu ani nie są zdolni do ich dokładnego przetworzenia.

Ludzie są co najwyżej racjonalni w sposób ograniczony.

H. Simon

Ograniczona racjonalność

Ani jednostki, ani organizacje nie dysponują nieograniczonymi możliwościami przetwarzania informacji, koniecznymi do osiągnięcia pełnej (nieograniczonej) racjonalności.

Herbert Simon (1957)

Istnieją proste reguły (heurystyki czyli uproszczone metody wnioskowania), pozwalające szybko i niewielkim kosztem znaleźć satysfakcjonujące (prawie optymalne) rozwiązanie.

Ograniczona racjonalność – zbyt wysoka samoocena

Ludzie sądzą, iż media mają większy wpływ na przekonania, postawy i zachowania innych niż na nich samych.

Duck i Mullin (1995)

Większość badanych studentów uważa, że jest inteligentniejsza od „przeciętnego studenta”.

Alicke (1985)

94% amerykańskich nauczycieli college’u uważa się za lepszych od ... „przeciętnego nauczyciela amerykańskiego college’u”.

Cross (1977)

Ograniczona racjonalność – problemy z liczeniem (przykład kart kredytowych)

Użytkowanie kart kredytowych zwiększa zarówno częstotliwość, jak i wartość zakupów.

Hirschman (1979)

Osoby wypisujące czek lepiej pamiętają wydatkowaną kwotę, niż osoby podpisujące się tylko na potwierdzeniu zapłaty dokonanej kartą kredytową.

Hawkins i Hoch (1992)

Osoby płacące kartą kredytową znacznie rzadziej (niż osoby płacące gotówką) potrafią dokładnie odtworzyć zapłaconą kwotę i jednocześnie mają wyraźną skłonność do zaniżania swoich wydatków opłaconych kartą.

Soman (2001)

Racjonalność a emocje

Emocjonalny wymiar procesu zrywania więzi z bankiem:

*„frustracja”, „złość”, „zażenowanie”, „poniżenie”, „wściekłość”,
„poczucie braku poważnego traktowania”, „obrzydzenie”,
„irytacja”, „wkurzenie”, „rozczarowanie”.*

Większość negatywnych uczuć pojawiała się nie w momencie wystąpienia problemów, ale w odpowiedzi na sposób reagowania pracowników banku lub powtórzenie się błędów.

Stewart (1998)

Mental Accounting

„Mentalna księgowość stanowi zespół operacji myślowych dokonywanych przez jednostki oraz gospodarstwa domowe w celu organizowania, oceny i analizy transakcji finansowych”.

Ludzie mogą traktować pieniądź w różny sposób, w zależności od tego skąd on pochodzi lub na co chcą go wydać.

Źródło: Thaler, R. (1985): *Mental Accounting and Consumer Choice*, "Marketing Science".

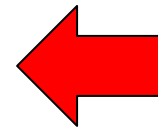
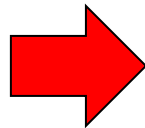
Ocena ofert cenowych kredytów

Próbka A	Próbka B
Specjalna roczna linia kredytowa PKO BP dla małych i średnich przedsiębiorstw z oprocentowaniem 7% i prowizją 1%	Specjalna roczna linia kredytowa PKO BP dla małych i średnich przedsiębiorstw z oprocentowaniem 5% i prowizją 4%
Średnia ocena atrakcyjności: 6,18 pkt.	Średnia ocena atrakcyjności: 6,44 pkt.
Mediana ocen atrakcyjności: 6,00 pkt.	Mediana ocen atrakcyjności: 6,00 pkt.

Ocena punktowa atrakcyjności oferty	Grupa A		Grupa B	
	Liczba odp.	%	Liczba odp.	%
1	3	1,0%	11	3,6%
2	4	1,3%	7	2,3%
3	17	5,6%	23	7,4%
4	29	9,6%	33	10,7%
5	61	20,1%	49	15,9%
6	61	20,1%	33	10,7%
7	57	18,8%	40	12,9%
8	33	10,9%	36	11,7%
9	20	6,6%	16	5,2%
10	18	5,9%	61	19,7%
OGÓŁEM	303	100,0%	309	100,0%

Rynek

Rynek – proces w ramach którego stykają się popyt z podażą i ustalane są ilości oraz ceny sprzedawanych dóbr i usług.

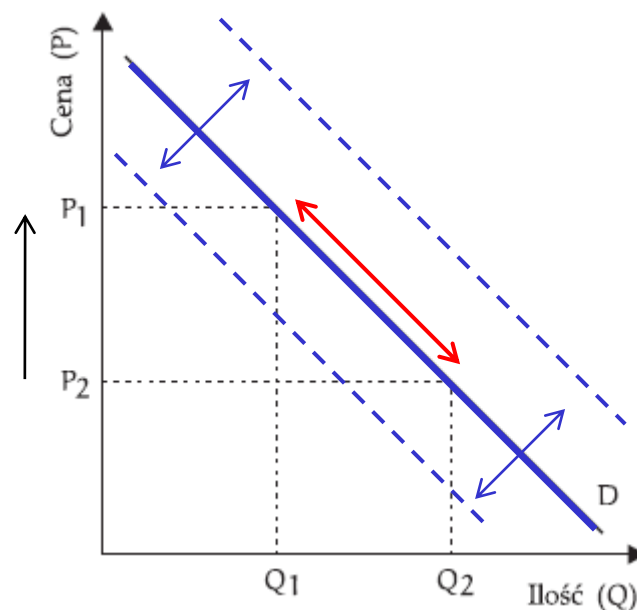
Sprzedaż (2018): 235,8 mld EUR
Zysk netto (2018): 12,1 mld EUR
Zatrudnienie (2018): 664 tys.

10,9 mln – liczba sprzedanych samochodów (2018)

Popyt

Ludzie, którzy chcą i są w stanie kupić po określonej cenie dane dobro, tworzą popyt. Krzywa popytu przedstawia ilość danego dobra, jaką ludzie chcą kupić przy różnych poziomach cen. Im niższa cena, tym więcej ludzie będą skłonni kupić danego dobra.

Popyt na dane dobro jest determinowany przez dochody, preferencje, oczekiwania konsumentów, zmianę cen substytutów i dóbr komplementarnych. Każda zmiana tych czynników powoduje przesunięcie krzywej popytu. **Ruch wzdłuż krzywej popytu jest spowodowany zmianą poziomu cen danego dobra.**

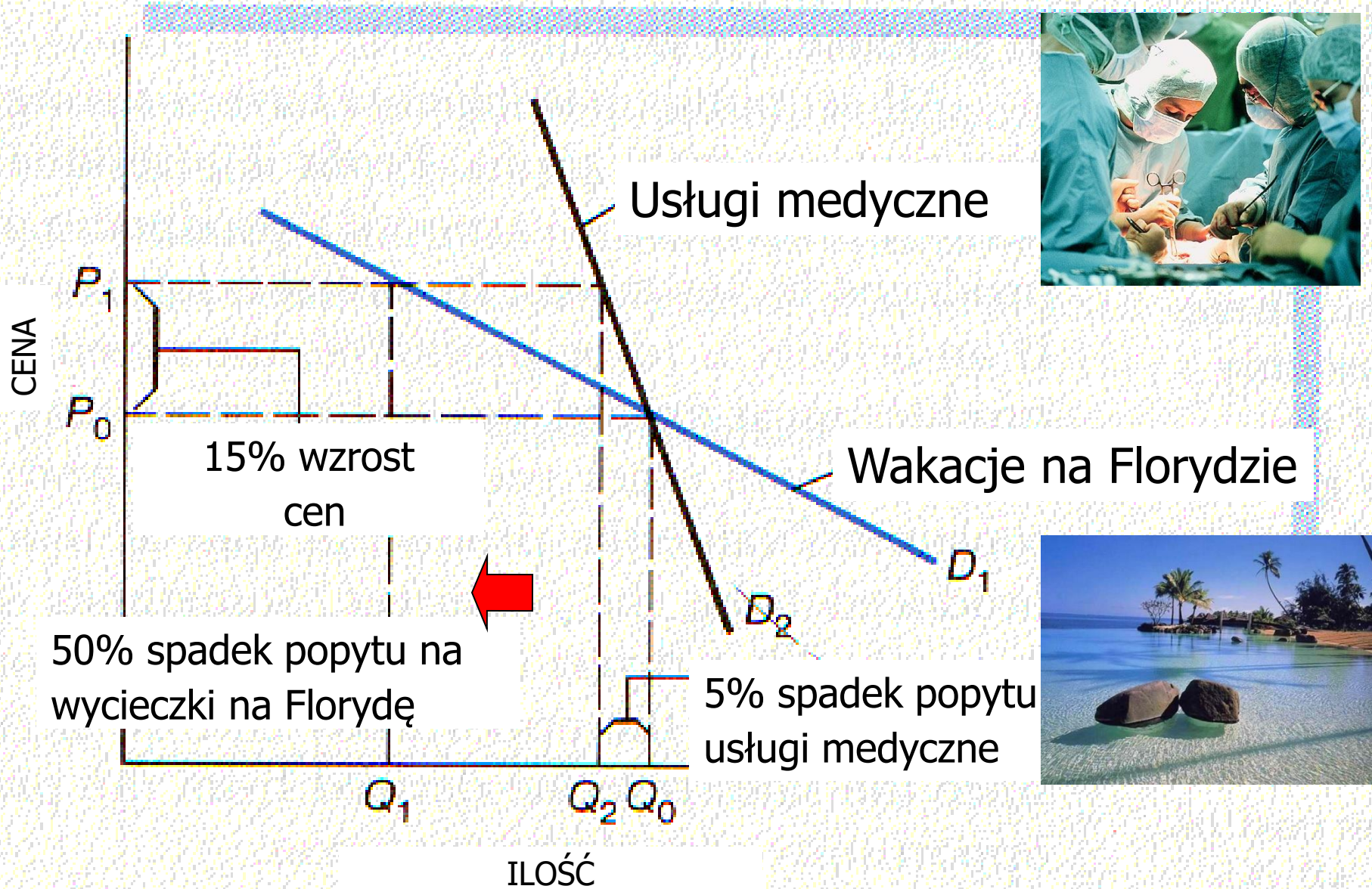
Wyjątki od prawa popytu

Paradoks Giffena - dotyczy podstawowych dóbr konsumpcyjnych; wzrost cen może powodować zmniejszenie dochodów realnych i zwiększenie zakupów dóbr podstawowych (mimo wzrostu ich ceny).

Paradoks Veblena (efekt snoba) - dotyczy dóbr luksusowych (prestizowych); konsumpcja danego dobra ma świadczyć o statusie konsumenta, dlatego wzrost ceny może spowodować wzrost zakupów.

Elastyczność cenowa popytu

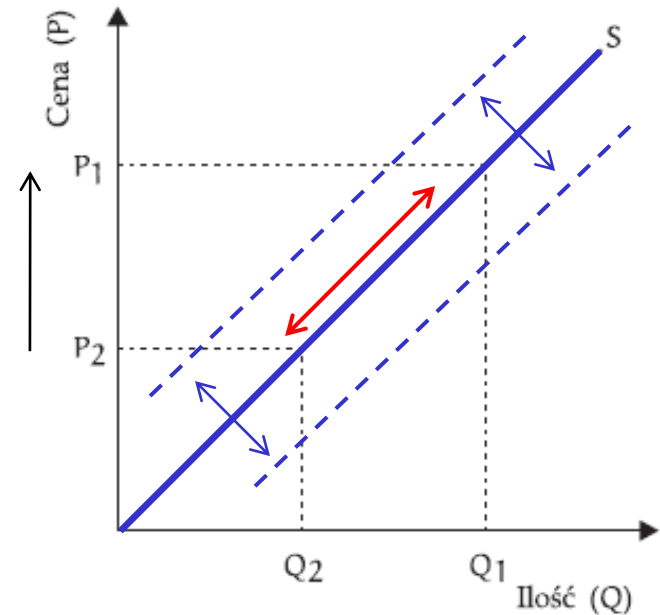

Podaż

Wszyscy, którzy chcą i są w stanie sprzedać po określonej cenie dane dobro, reprezentują podaż. Krzywa podaży przedstawia ilość danego dobra, jaką producenci wyprodukują przy różnych poziomach cen. Im wyższa cena, tym więcej producenci wytworzą danego dobra.

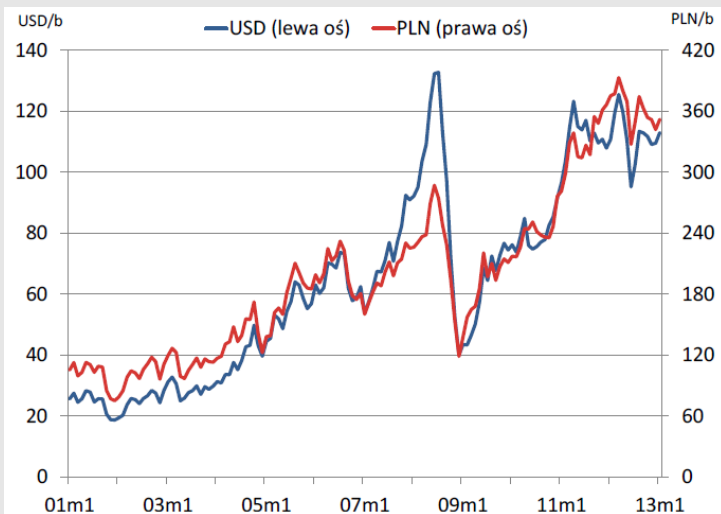
Podaż danego dobra jest determinowana przez poziom technologii, koszty czynników produkcji, szoki podażowe, oczekiwania, podatki oraz liczbę producentów. Zmiana tych czynników powoduje przesunięcie krzywej podaży.

Ruch wzdłuż krzywej podaży jest spowodowany zmianą poziomu cen rynkowych danego dobra.

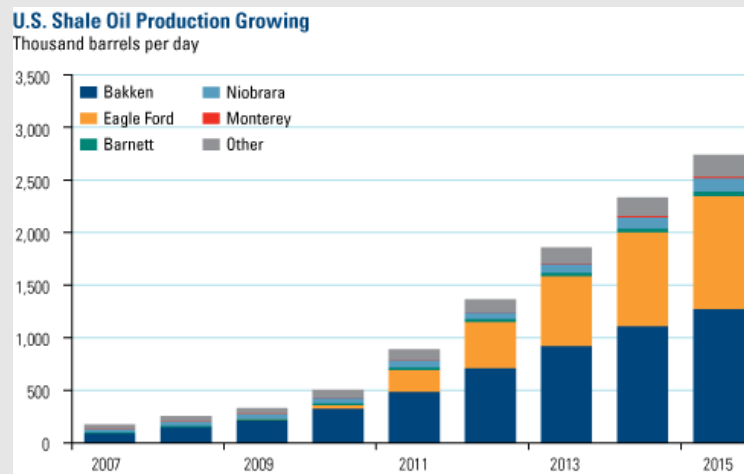

Wzrost cen a produkcja ropy w USA

Ceny ropy Brent

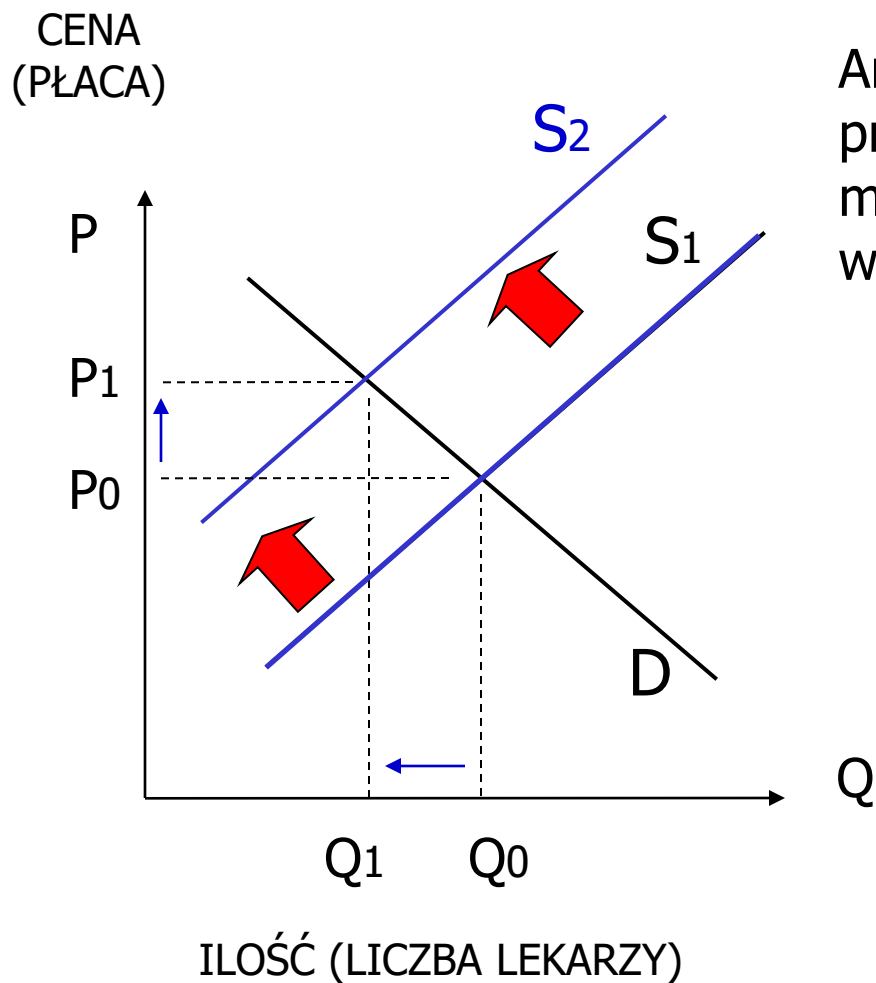

Wydobycie ropy ze
złóż niekonwencjonalnych

Produkcja ropy w USA (w tys. baryłek dziennie): w 2008 r. 6784, w 2009 r. 7260, w 2010 r. 7556, w 2011 r. 7861, w 2012 r. 8904, w 2013 r. 10069 i w 2014 r. 11644 [w 2014 r. USA stały się największym producentem ropy naftowej na świecie, wyprzedzając Arabię Saudyjską i Rosję /Źródło: BP Statistical Review of World Energy, 2015/].

Ograniczanie podaży - rynek usług medycznych w USA

American Medical Association (AMA) przyznaje licencje szkołom medycznym w USA i w ten sposób wpływa na podaż lekarzy oraz płace.

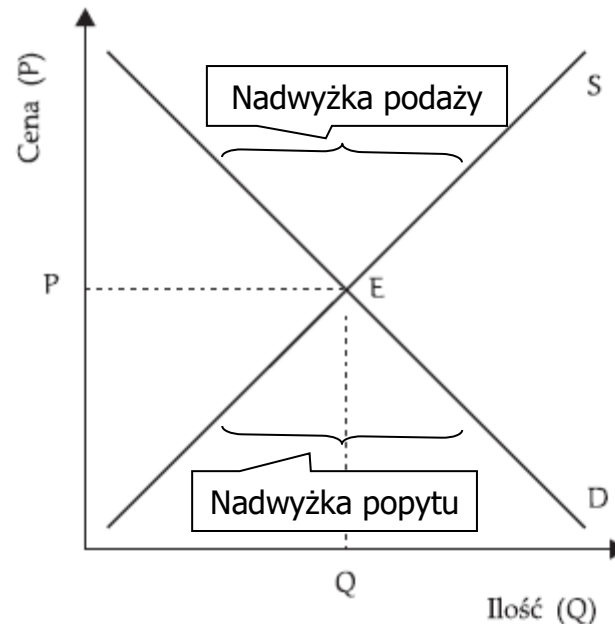

Równowaga rynkowa, ilość i cena równowagi

Równowaga rynkowa oznacza zrównoważenie popytu i podaży.

Przy wyznaczonej cenie równowagi każdy, kto chce kupić lub sprzedać dane dobro, może to zrobić. Przy cenach wyższych od poziomu równowagi występują nadwyżki rynkowe (przewaga podaży nad popytem), a przy niższych – niedobory rynkowe (przewaga popytu nad podażą).

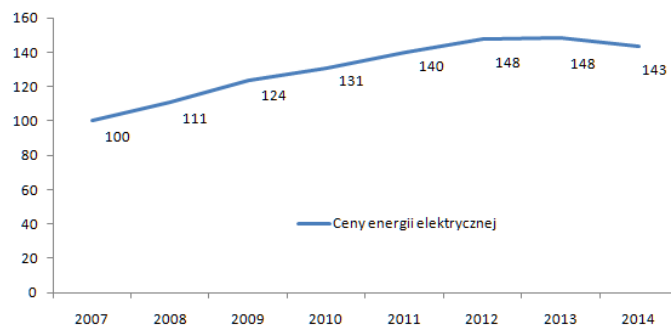
Graficzną ilustracją równowagi rynkowej jest punkt przecięcia krzywych popytu i podaży. Określa on zarówno cenę, jak i ilość równowagi.

Struktura rynku a ceny: rynek energii elektrycznej vs. rynek odzieży

Ceny energii elektrycznej

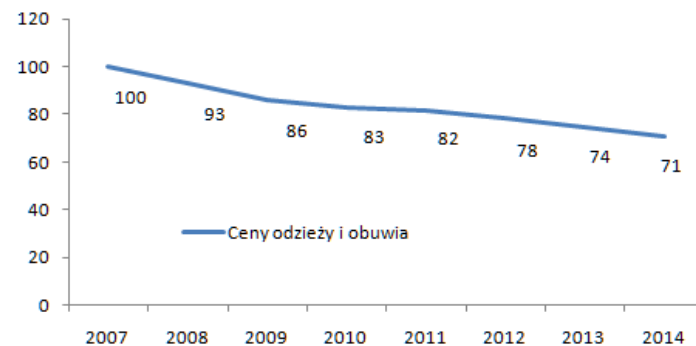

2005=100; 2014=151,7

oligopol

Ceny odzieży i obuwia

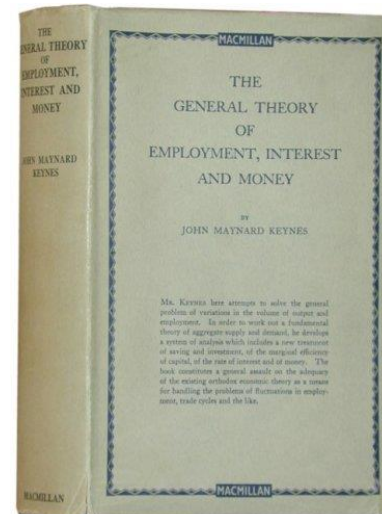
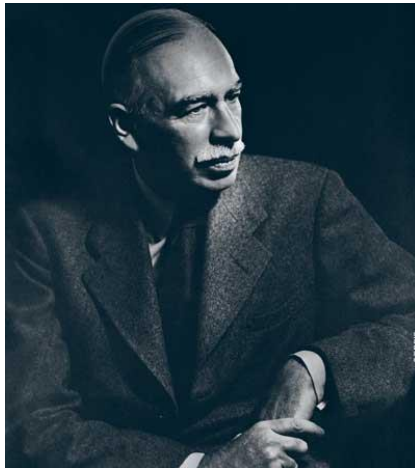
2005=100; 2014=61,1

konkurencja doskonała

Teoria ekonomii

Teoria ekonomii – uporządkowany opis zjawisk gospodarczych, zależności oraz związków przyczynowo-skutkowych występujących w gospodarce.

Teoria jest to zestaw abstrakcji dotyczących rzeczywistości.

John Maynard Keynes, *Ogólna teoria zatrudnienia, procentu i pieniądza* (1936)

Model ekonomiczny

Model - jest to teoretyczne uogólnienie określonego fragmentu badanej rzeczywistości, które w sposób uproszczony odwzorowuje zachodzące procesy ekonomiczne.

Robert Solow

$$Y = AK^{1/3}N^{2/3}$$
$$\frac{Y}{N} = \frac{AK^{1/3}N^{2/3}}{N}$$

$$y = A\left(\frac{K}{N}\right)^{1/3}$$

$$y = Ak^{1/3}$$

Wersja funkcji produkcji używana w modelu Solowa – pokazuje produkcję *per capita* jako funkcję zasobów kapitałowych *per capita*

$$y \equiv \frac{Y}{N}, k \equiv \frac{K}{N}$$

- małe litery oznaczają wskaźniki *per capita*